

اثرات حکمرانی خوب شهری و اعتماد اجتماعی در بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه: موردی: منطقه ۱۵ کلانشهر تهران)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۸/۸ | تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۵/۱۱/۲۰

سعید امان‌پور

دانشیار در رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران، اهواز
amanpour@scu.ac.ir

امید لطیفی

دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه خوارزمی تهران
omidlatifi69@gmail.com (مسئول مکاتبات)

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: عوامل مؤثری در جامعه تاثیرگذار بر بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری است که حکمرانی خوب شهری و مدیریت خوب شهری و همچنین اعتماد اجتماعی در شهر و محلات نیز یکی از همین عوامل تاثیرگذار است.

پژوهش حاضر با هدف بررسی برهمکنش حکمرانی خوب شهری و اعتماد اجتماعی در بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری منطقه ۱۵ کلانشهر تهران با تعیین رابطه بین شش بُعد؛ شفافیت، مشارکت، قانونمندی، پاسخگویی، کارایی و عدالت، مورد ارزیابی شده می‌باشد.

روش پژوهش: روش انجام پژوهش بدین منظور از روش توصیفی- و همبستگی استفاده شده است و جامعه آماری در آن شهروندان منطقه ۱۵ تهران می‌باشد

یافته‌ها: در بین ابعاد مربوط به حکمرانی-شهری، بُعد عدالت با ضریب معناداری ۹۹٪ و ضریب Beta 0.334 دارای بیشترین سهم و تأثیرگذاری در بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری منطقه ۱۵ کلانشهر تهران می‌باشد

نتیجه گیری: در بین ابعاد مربوط به حکمرانی شهری، بُعد عدالت با ضریب معناداری ۹۹٪ و ضریب Beta ۰.۳۳۴ دارای بیشترین سهم و تأثیرگذاری بر روی بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری می‌باشد. که در بین مولفه‌های مربوط به اعتماد اجتماعی، مولفه احساس امنیت در اماکن خلوت با ضریب Beta ۰.۹۴۳ دارای بیشترین تأثیرگذاری بر بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری می‌باشد.

واژگان کلیدی: حکمرانی خوب شهری، اعتماد اجتماعی، بافت فرسوده شهری، تهران

مقدمه و طرح مسأله

در کشورمان، بخش قابل توجهی از بافت قدیمی شهرهای کشور که غالباً هسته‌ی اولیه و اصلی این شهرها را تشکیل می‌دهند در روند شتاب‌آلود شهرنشینی و برنامه‌های توسعه شهری عصر مدرن‌گرایی مورد بی‌توجهی قرار گرفته و به بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری تبدیل شده‌اند؛ به طوری که از نظر ریخت‌شناسی بافت و الگوی نوسازی، دچار آشفتگی‌های بصری و عملکردی هستند (رفعیان و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۳۵). فرسودگی یکی از مهم‌ترین مسائل مربوط به فضای شهری است که باعث بی‌سازمانی، عدم تعادل، عدم تناسب و بی‌قوارگی آن می‌شود. فرسودگی عاملی است که به زدودن خاطرات جمعی، افول حیات شهری واقعه‌ای و شکل گرفتن حیات شهری روزمره کمک می‌کند. فرسودگی به دو دسته تقسیم می‌شود: فرسودگی نسبی و فرسودگی کامل. فرسودگی نسبی، فرسودگی‌ای است که در یکی از عناصر مهم فضای شهری یعنی کالبد یا فعالیت رخنه می‌کند و به دنبال خود باعث فرسودگی- نسبی فضای شهری می‌گردد. فرسودگی کامل، فرسودگی‌ای است که فرسودگی در هر دو عنصر فضای- شهری یعنی کالبد و فعالیت آن رخنه کرده باشد و به- دنبال آن باعث فرسودگی کامل فضا شود. پس فرسودگی یا در کالبد یا فعالیت و یا در کالبد و فعالیت به‌طور یکجا رخ می‌کند (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۴، ۸۷).

اهمیت سرمایه‌اجتماعی در فرآیند نوسازی شهری به- عنوان ظرفیت‌های درونی و ثروت‌های پنهان در محلات، یک اقدام غیرمتمرکز و از پایین به بالا است (موسوی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰۵). اعتماد یکی از جنبه‌های مهم روابط انسانی است و زمینه‌ساز مشارکت همکاری میان اعضای جامعه می‌باشد. اعتماد مشارکت را در زمینه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی سرعت بخشیده و تمایل افراد را برای همکاری با گروه‌های مختلف جامعه افزایش می‌دهد. توکوویل معتقد است مشخصه جوامع شهری، اعتماد اجتماعی بنیانی به هم و همکاری با هم وابسته به فعالیت‌های عام که روح شهروندی را ایجاد می‌کند (Matthew, 2008, 108). همین‌طور محیط شهری پیچیده، پویا و متنوع، مستلزم ظرفیت بالای مدیریت است که حکمرانی خوب شهری قابلیت فراهم کردن آن را دارد. نظریه حکمروایی مطلوب با شاخصه‌هایی مانند مشارکت‌جویی، پایداری یا تداوم- پذیری، حق و اختیار تصمیم‌گیری، عدالت، کارایی و اثر- بخشی، شفافیت و پاسخگویی، شهروندمداری و التزام

مدنی و امنیت می‌تواند در زمینه نهادینه‌سازی مفهوم مشارکت و ارتقاء ارزش‌های مردم سالاری مفید واقع شود (UN-Habitat, 2009:243).

ضرورت و اهداف تحقیق

ضرورت انجام پژوهش حاضر برای پی بردن به این مسئله که آیا رابطه بین ابعاد حکمرانی خوب شهری در (شش بُعد؛ شفافیت، مشارکت، قانونمندی، پاسخگویی، کارایی و عدالت) و بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری وجود دارد. در این راستا هدف پژوهش بررسی بهرمنکنش حکمرانی خوب شهری و اعتماد اجتماعی در بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری منطقه ۱۵ کلانشهر تهران با تعیین رابطه بین شش بعد مورد ارزیابی شده می‌باشد در ادامه اثبات این که آیا نظریه حکمروایی مطلوب با شاخصه‌هایی مانند مشارکت‌جویی، پایداری یا تداوم‌پذیری، حق و اختیار تصمیم‌گیری، عدالت، کارایی و اثربخشی، شفافیت و پاسخگویی، شهروندمداری و التزام مدنی و امنیت می‌تواند در زمینه نهادینه‌سازی مفهوم مشارکت و ارتقاء ارزش‌های مردم سالاری مفید واقع شود.

مبانی نظری پژوهش**بافت‌های فرسوده شهری**

بافت‌های قدیمی اغلب در مرکز شهرهای قدیمی قرار دارند و اصول هنری و معماری در آن به کارگرفته- شده‌است. شکل‌گیری و رشد ارگانیک از دیگر مشخصات بافت‌های قدیمی است. همچنین عناصر اصلی و تعیین- کننده شالوده شهر شامل مسجد جامع، بازار و محله‌های مسکونی در بافت‌های مذکور واقعند. مصالح به کار رفته در بناها عمدتاً محلی هستند و بالاخره اینکه بافت‌های قدیمی با شرایط محیطی تطابق روشن و عقلانی دارند (حبیبی و همکاران، ۱۳۸۶: ۶۸).

انواع بافت‌های شهری

انواع بافت‌های فرسوده شامل: ۱- بافت‌های دارای میراث شهری: بافت‌های بجای مانده از گذشته و دارای ارزشهای فرهنگی و ملی که در لیست میراث فرهنگی یا آثار ملی قرار می‌گیرد، ۲- بافت‌های شهری (فاقد میراث فرهنگی): در محدوده قانونی شهر و دارای مالکیت رسمی بوده لیکن به لحاظ ایمنی، استحکام و خدمات شهری کمبود دارند، و ۳- بافت‌های حاشیه‌ای

که در زمینه کالبدی هم‌نواخت با الگوی اولیه به حفاظت و نگهداری بافت و عناصر آن می‌پردازد و در زمینه غیر کالبدی، به رونق‌بخشی حیات درونی آن کمک می‌کند (سختی و مهندسین مشاور شاران، ۱۳۸۵).

ب. نوسازی: زمانی انجام می‌شود که فضای موجود، از کارکردی مناسب و معاصر برخوردار باشد ولی فرسودگی نسبی «کالبدی» سبب کاهش بازدهی و کارایی آن شده باشد (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۱).

ج. بازسازی: دگرگونی کامل پیشینه و ایجاد شرایطی جدید در بافت و یا عناصر آن را با برچیدن آثار گذشته و بنا نهادن ساخت و سازهای جدید دنبال می‌کند. مجموعه اقداماتی که منجر به شرایط کاملاً دگرگون شده نسبت به شرایط و محتوای پیشین می‌گردد (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۱).

د. مرمت: کار آیینی و مستمر است و به دو صورت امکانپذیر است: تعمیر و نگهداری. تعمیر، گاهی مقطعی است و گاهی به شکل مداوم است ولی نگهداری، نگرشی فراتر از تعمیر به اثر دارد و به روز بودن اثر را مدنظر قرار می‌دهد (شهیدی، ۱۳۸۷).

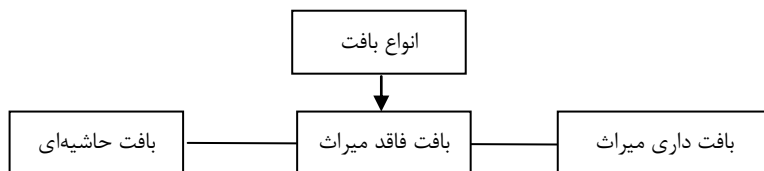
(سکونتگاه‌های غیررسمی): بیشتر در حاشیه شهر بوده و خارج از برنامه رسمی، توسعه یافته‌اند. نیز عمدتاً توسط گروه‌های مهاجر کم‌درآمد اشغال شده‌اند، می‌گردد (حبیبی، ۱۳۸۶، ۵۶).

انواع فرسودگی بافت‌های شهری

در کل، بر اساس اینکه فرسودگی، در کالبد، فعالیت و یا همزمان در هر دو مطرح باشد، فرسودگی به دو دسته نسبی و کامل تقسیم می‌شود. زمانی که فعالیت، فرسوده و کالبد، سالم باشد، فرسودگی نسبی از نوع اول است که در این حالت، عمل «ابقا» در قالب «بهسازی» باید صورت پذیرد. در حالت دوم، کالبد، فرسوده و فعالیت سالم است که نیازمند عمل «احیا» در قالب اقدامات «نوسازی» است. در نهایت، هرگاه کالبد و فعالیت، توأمان فرسوده باشد، باید به «تخریب و ساخت مجدد» در قالب اقدامات «بازسازی» مبادرت نمود (حبیبی و همکاران، ۱۳۸۶).

اشکال مداخله در بافتهای کهن شهری

الف. بهسازی: بهبود بخشیدن به وضعیت بافت و عناصر درونی آن است و مجموعه اقداماتی را شامل می‌شود

شکل ۱: انواع بافت فرسوده شهری

جدول ۱: شیوه‌های مداخله در بافت فرسوده شهری

شیوه اقدام	معنای مفهومی	هدف	اصول	زمان اقدام
بهسازی	سلسله اقداماتی که به منظور حفظ و بهبود کالبد آسیب‌دیده در نتیجه فرسایش عملکردی و فعالیتی صورت پذیرد.	- حفظ و احیای ویژگی‌های زیبایی شناختی برای ارتقای کیفیت های بصری و فضایی - حفظ و ارتقای ارزش های کهن	- سود بخش بودن عملکردهای پیشنهاد شده - تغییر عملکرد، مشروط به ارتقای کیفیت روح و طبیعت بافت، مجموعه و بنای شهری کهن و حفظ و ارتقای ارزش‌های اجتماعی	کوتاه مدت
نوسازی	اقداماتی که برای رفع فرسودگی نسبی در فضا در کالبد انجام می‌شود.	- حفاظت و معاصر سازی - فراهم آوردن بازدهی بهینه در فضا	- ارتقای کیفیت بصری و زیبایی شناختی وضع موجود - هماهنگی - سازگاری	میان مدت
بازسازی	برای رفع فرسودگی کامل فضا از لحاظ عملکردی و کالبدی انجام می‌شود و بر اساس سوانح طبیعی ناگهانی همچون جنگ صورت می‌پذیرد.	معاصر سازی و بازآفرینی	- کار بست فناوری های جدید در صورت ایجاد تضاد میان فضای جدید با قدیم	بلندمدت

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵

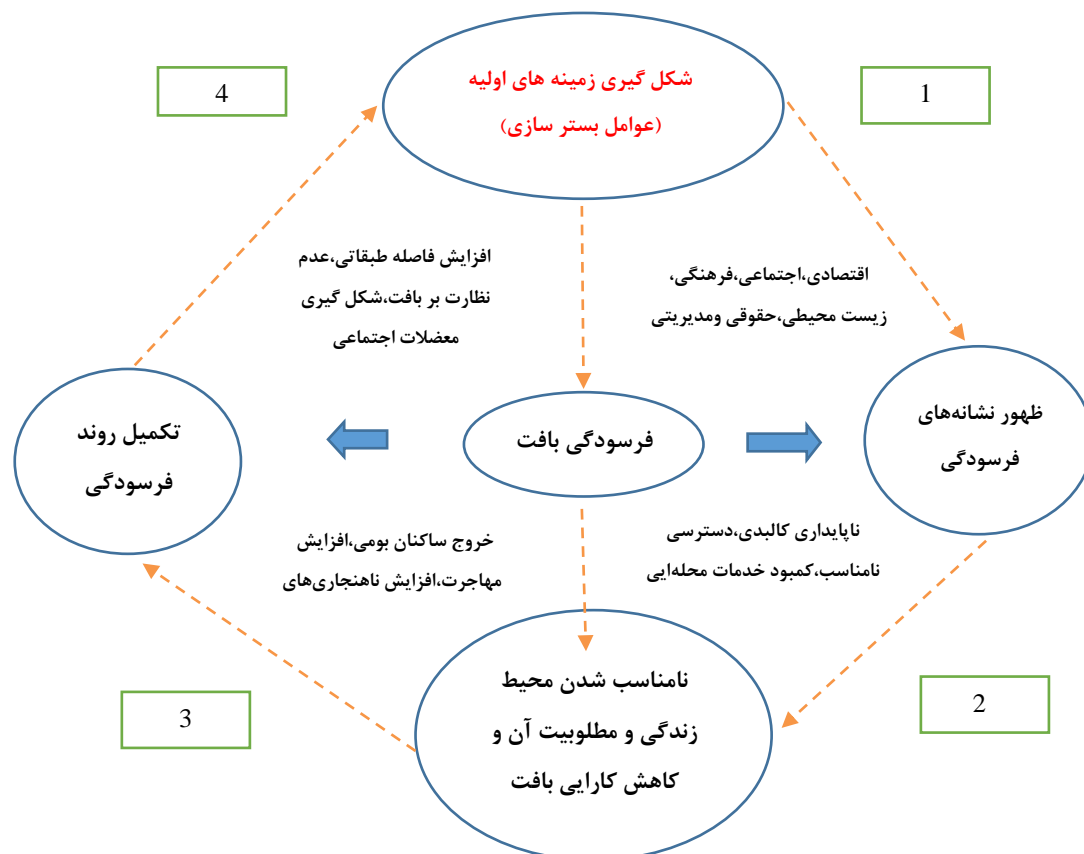
مکاتب بهسازی و نوسازی شهری

مکاتب عمده مطرح در حیطه بهسازی و نوسازی شهری به ترتیب زمانی در جدول ارائه شده است:

جدول ۲: مکاتب بهسازی و نوسازی شهری

فرهنگ‌گرایی	ارجحیت نیازهای معنوی بر نیازهای مادی؛ بهسازی و نوسازی از طریق زنده کردن ارزشهای فرهنگی گذشته
ترقی‌گرایی	هنگام نوسازی و بازسازی شهرهای قدیمی، هیچ چیز را جز راهها حفظ نمی‌کنند؛ رواج شهرسازی بلدزری
مکتب اکولوژیک	رکود بافت قدیمی شهر، در اثر گروه‌های اجتماعی و اقتصادی و جدایی‌گزینی‌های ناشی از بی‌عدالتی اجتماعی
سازمندگرایی	در نظر گرفتن یک کلیت منسجم در امر بهسازی و نوسازی شهری؛ توجه به هماهنگی و انسجام در این فرایند
کارکردگرایی	بهسازی و نوسازی باید در راستای توسعه اقتصادی و کارکردی شهر
ساختارگرایان	نگرش مجموعه‌وار و سیستمی به شهر؛ بهسازی و نوسازی ساختارهای کالبدی-فضایی در مجموعه‌ها و نه تک بناها
زیبایی‌شناسی	توجه به بعد بصری و تأکید بر زیباسازی به عنوان تنها رویکرد مناسب بهسازی و نوسازی شهری
مدرنیسم	تمایل افراطی برای حراست از آثار باستانی که حتی نوسازی و بهسازی ابنیه مرده و غیرتاریخی را خواستار می‌شد
پست مدرنیسم	بیشتر به روابط اجتماعی در شهر می‌اندیشد؛ برانگیختن حس مکان، احیای آنچه دارای ارزش محلی و ویژه است
انسان‌گرایی	توجه به مردم و مشارکت آنها در بهسازی و نوسازی فضای شهری. مداخله مردم‌گرایانه
نئوکلاسیک‌ها (خردگرایی)	توجه احیای تاریخ و فرهنگ، البته نه با تقلید از گذشته، بلکه از طریق بهروز در آمدن در ساختمانهای آن

منبع: (شماعی و پورااحمد، ۱۳۸۴)

شکل ۲: مدل مفهومی شکل‌گیری و تداوم فرسایش بافت فرسوده شهری

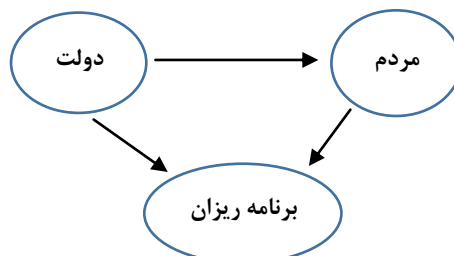
مأخذ: عندلیب، ۱۳۸۹: ۶۲

ارکان موثر در فرآیند نوسازی و بهسازی

الف) مردم و مشارکت ایشان: شکلی که شهر به خود می‌گیرد تجلی فرهنگ جامعه است. لذا اهداف نوسازی و بهسازی می‌بایستی به مثابه یک فعالیت شهری و نه صرفاً توجه به چند ساختمان، برای مردم تعیین شود و ارتباط نه از لحاظ شکلی و بصری بلکه از لحاظ توان و امکانات اقتصادی، خواست مردم و قدرت سرمایه‌گذاری صاحبان املاک می‌باشد. مشارکت در جریان زنجیره‌ای از ارتباطات و بحث‌های روشن رسانه‌ای، فرهنگ نوسازی و بهسازی قوام می‌یابد و فرآیند انجام کار بیان شده و راه نوسازی و بهسازی ادامه می‌یابد (توسلی، ۱۳۷۹: ۸۶). در قرن ۱۹ تجربه کشورهای غربی از جمله انگلستان، نشان می‌دهد این فعالیت از سوی خود مردم شروع شد و از همان آغاز از جنبه فرهنگی برخوردار بود (Bart, 1970: 89). لذا واقعیت این است تا عزم مردم برای نوکردن محله‌های شهری جزم نشود و هماهنگ نگردد، اندیشه نوسازی و بهسازی تشویق نخواهد شد.

ب) نقش دولت و مدیریت شهری: قرارگرفتن نوسازی و بهسازی شهری در چارچوب طراحی شهری و این واقعیت که رسیدگی به مسائل فضاهای عمومی شهری در اختیار دستگاه‌های اجرایی و مدیریت شهری است، خود اهمیت نقش دولت را بیان می‌کند و نشان می‌دهد نقش مدیریت شهری در سه جنبه بارز است؛ سفارش پروژه‌های شهرسازی مشتمل بر برنامه‌ریزی و طراحی شهری، صورت قانونی بخشیدن به اصول و ضوابط شهرسازی و نظارت بر فرآیند اجرا (توسلی، ۱۳۷۶: ۵۹).

ج) برنامه‌ریزان و طراحان شهری: وظایف برنامه‌ریزان و طراحان شهری بدین شرح است: مکان نوسازی و بهسازی بر اساس رشته مطالعات برنامه‌ریزی و طراحی شهری، ترکیب فعالیت‌ها، ارزش‌های کالبدی-فضایی و... صورت می‌گیرد و هدف از رهنمودهای برنامه‌ریزی این است که هر اقدام نوسازی و بهسازی باید در قالب یک کل هماهنگ عملی شود (همان، ۱۰۲). شکل ۳- ارکان موثر طرح‌های بافت فرسوده را نشان داده است.

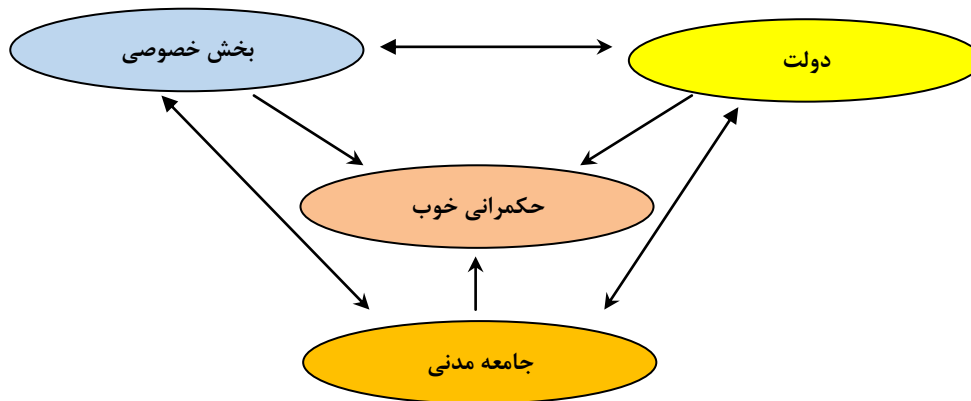
شکل ۳- ارکان موفقیت طرح‌های بافت فرسوده

حکمرانی خوب شهری

مدیریت شهر به‌عنوان زیر مجموعه‌ای از حکومت محلی تعریف شده و شهرداری خوانده می‌شود. بدیهی است که مشخصات و ساختار شهرداری در کشورها متفاوت است و هر جامعه‌ای با توجه به ساختار اقتصادی، اجتماعی و سیاسی خود تعریف یا تلقی خاصی از مدیریت شهری دارد (مزینی، ۱۳۷۹: ۲۰). مهم‌ترین هدف مدیریت شهری را می‌توان در ارتقای شرایط کار و زندگی جمعیت ساکن در قالب اقبال و گروه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی و حفاظت از حقوق شهروندان، تشویق به توسعه اقتصادی و اجتماعی پایدار و حفاظت از محیط کالبدی دانست (تقوایی، ۱۳۸۸: ۲۶). یکی از جوانب مدیریت شهری که اخیراً در کشورها و جوامع غربی مورد توجه قرار گرفته است رویکرد حکمرانی خوب شهری می‌باشد. در واقع شهرها برای مدیریت و اداره خود راهی بجز زمینه‌سازی برای توسعه دموکراسی نیافته‌اند و در این راه به شکل تازه‌ای از حاکمیت دست یافته‌اند به نام حکمرانی خوب شهری (صفایی‌پور و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۱۵). حکمرانی خوب شهری بر پایه اصل شهروندمداری بر این نکته تأکید می‌کند که هیچ شهروندی نباید از دسترسی به الزامات شهری از جمله سرپناه مناسب، امنیت-شغلی، بهداشت و بهره‌مندی از محیط‌زیست مناسب محروم گردد (صالحی، ۱۳۹۲: ۴۷). در حکمرانی خوب نیز سه رژیم یعنی دولت، جامعه‌مدنی و بخش خصوصی با یکدیگر همکاری می‌کنند. شکل‌گیری تفاهم، همکاری بین این نوع رژیم‌ها انجام ائتلاف، در شکل شماره ۴ نشان داده شده است (آدینه‌وند، ۱۳۹۲: ۴۹).

سرمایه اجتماعی و بافت‌های فرسوده شهری

جین جاکوب در سال ۱۹۶۵، اصطلاح سرمایه اجتماعی را نخستین بار در اثر کلاسیک خود با عنوان مرگ و زندگی در شهرهای بزرگ آمریکا به کار برد و در آن اثر توضیح داده است که شبکه‌های اجتماعی فشرده در محدوده‌های حومه قدیمی و مختلط شهری، شکلی از سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهند و در ارتباط با حفظ نظافت، عدم وجود جرم و جنایت خیابانی و دیگر تصمیمات در مورد بهبود کیفیت-زندگی، در مقایسه با نهادهای رسمی مانند نیروهای حفاظتی پلیس، مسئولیت بیشتری از خود نشان

شکل ۴: الزامات حکمرانی خوب (مآخذ: قلی پور، ۱۳۸۷: ۱۱۶)

قرار می دهد، حکمرانی نتیجه تعامل دولت، خدمات عمومی و شهروندان از طریق فرآیند سیاسی، توسعه خط مشی، طراحی برنامه و ارائه خدمت است. (Donald Cattell, 1997:205)

بافت های فرسوده ی شهری، ترکیبی از عناصر گوناگون است که انتظام این عناصر و کارکردها، نظم و ساخت ویژه ای را برای این بافت ها به وجود می آورد. از این رو برخورد تک جنبه ای، امکان تغییر ساخت را غیر ممکن میسازد. بنابراین سامان بخشیدن به آن نیازمند توجه همه جانبه به کلیه ابعاد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی آن است. یعنی نگاه تک جنبه ای کالبدی، مشکل بافت های فرسوده را حل نمیکند، بلکه توجه به مسایل اجتماعی و اقتصادی نیز اهمیت زیادی دارد به عبارتی علل فرسودگی بافت را باید در شرایط اجتماعی اقتصادی ساکنان آن، از جمله مالکیت زمین، درآمد، اشتغال و همچنین انتقال بخشی از فعالیت ها به بخش های جدید شهری مثل بازارها جستجو کرد (boskoff, 1970 به نقل از اسعدی ۱۳۷۶: ۲)

در رابطه با نقش و تأثیر حکمرانی و اعتماد اجتماعی در بهبود کیفیت بافت های فرسوده شهری تحقیقات کمتری انجام شده است. در ادامه به ذکر چند مورد از تحقیقات صورت گرفته اشاره شده است.

(موسوی و همکاران: ۱۹، ۱۳۹۱)، در پژوهشی با عنوان بررسی نقش سرمایه اجتماعی در نوسازی و بهسازی بافت های فرسوده با بهره گیری از مدل تاپسیس و روش وزن دهی آنترویی به رتبه بندی محلات شهر سردشت در شاخص اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی پرداخته اند و نتایج نشان داد که مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، تعاون و همیاری دارای رابطه معنادار با نوسازی و بهسازی بافت فرسوده محلات و علاقه به

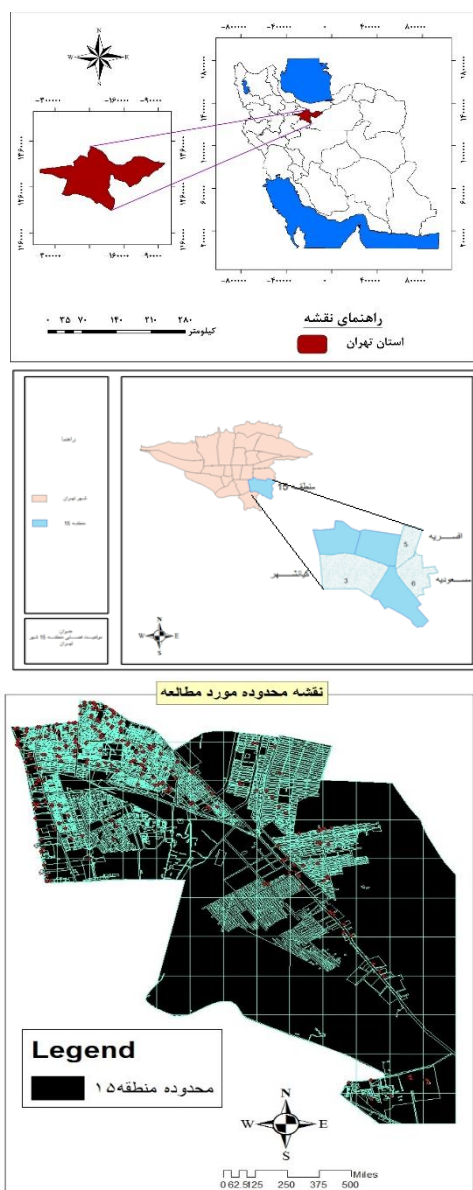
می دهند (موسوی، ۱۳۹۲: ۲۰۴). اهمیت سرمایه-اجتماعی در فرآیند نوسازی شهری از آن جهت محسوس تر خواهد بود که مداخله در بافت های فرسوده در بیشتر موارد در ظرف مکانی محله انجام شده و لذا سرمایه های اجتماعی می توانند در درجه اول، با توجه به مفهوم محله و به دلیل مشترکات، علایق و روابط چهره به چهره ساکنان آن، در این مکان نمود بیشتری داشته باشند و در عین حال با شامل شدن ارزش هایی چون اعتماد اجتماعی، همبستگی اجتماعی و یکپارچگی-اجتماعی به عنوان ظرفیت های درونی و ثروت های پنهان در محلات، یک اقدام غیرمتمرکز و از پایین به بالا را نویدبخش باشند (نعمتی، ۱۳۸۹: ۵۴). این در حالی است که مؤلفه های فراکالبدی همانند ساختار اجتماعی بافت-ها، به مفهوم کمیت و کیفیت روابط و مشارکت ساکنان آنها که تا پیش از این در برابر نگاه صرفاً کالبدی طرح ها نادیده انگاشته می شد، می تواند در قالب سرمایه های اجتماعی، ابزار و محرکی برای نوسازی مطلوب تر و مقبول تر از نظر ساکنان بافت باشد (خواججه شاهکوهی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۷).

پیشینه تحقیق

مک لالین نظریه پردازی است که در سال ۱۹۷۳ به این مفهوم پرداخته است، از نظر او حکومت مجموعه ای از نهادهای رسمی و حقوقی با قدرت قانونی است، اما حکمروایی نوعی فرآیند است، این فرآیند متضمن نظام به هم پیوسته ای است که هم حکومت و هم اجتماع را دربر می گیرد. (McLaren, 1973: 136)

دولت یک فرا ساختار نهادی است که جامعه برای تبدیل سیاست ها و خط مشی ها و قانون مورد استفاده

بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری از آزمون رگرسیون چندمتغیره و تحلیل مسیر استفاده شده است.

شکل ۳: موقعیت منطقه ۱۵، کلانشهر تهران (نگارندگان، ۱۳۹۵)

محدوده مورد مطالعه

منطقه ۱۵ یکی از مناطق ۲۲ کلانشهر تهران است که از نظر مهاجرپذیری یکی از مهاجرپذیرترین مناطق تهران محسوب می‌شود. این منطقه در جنوب-شرقی کلانشهر تهران قرار دارد و مهم‌ترین بخش آن شهرک افسریه، مسعودیه و کیانشهر است. رشد محدوده منطقه ۱۵ شهرداری تهران طی چند دهه اخیر پیوسته جریان داشته است و در سال‌های اخیر اکثر زمین‌های

جامعه، روابط خانوادگی و دوستان به دلیل ارتباط ضعیف با نوسازی و بهسازی، معنادار نیست. (مویدی و همکاران: ۲۰۱۳، ۲۰۱۳) در پژوهشی تحت‌عنوان "بررسی نقش مولفه‌های منظرشهری در ارتقای سطح احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری در محله اوین تهران" به این (محله اوین) خوانایی و ادراک عمومی و بصری را در احساس امنیت خود موثرتر دانسته‌اند و به ترتیب در این دو مولفه جهت‌یابی و وجود راهنما و ایمنی و نفوذپذیری بصری شاخص‌تر هستند. (خواجehشاهکوهی و همکاران: ۲۰۱۳، ۲۰۱۳)، در پژوهشی با عنوان "بررسی نقش سرمایه اجتماعی در نوسازی بافت‌های فرسوده شهری شهر-جویبار" به این نتیجه رسیدند که مداخلات کالبدی در محیط‌های زندگی عاملی در جهت ارتقای سرمایه اجتماعی ساکنان است. (رسلان عبدالحکیم: ۲۰۱۰، ۲۰۱۰)، در پژوهشی با عنوان "تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی، مورد: مالزی"، با انجام این پژوهش نتیجه گرفتند که اقتصاددانان و سیاستمداران، انباشتگی سرمایه انسانی و فیزیکی را ابزاری برای رسیدن اهداف توسعه، مانند افزایش درآمد و بهبود بهداشت و سطح آموزش مردم دانسته و بر آن تأکید می‌کنند. با اینکه این دو مهم وجود دارند، ولی نادیده گرفتن سرمایه اجتماعی منجر به عدم دست‌یابی به توسعه می‌شود. نتیجه دیگر آنها اینکه برای بهتر شدن کیفیت زندگی، باید به سرمایه اجتماعی توجه شود.

مواد و روش تحقیق

روش تحقیق

روش تحقیق به‌کار گرفته شده در این پژوهش، بدین منظور از روش توصیفی-وهمبستگی استفاده شده است. جهت بررسی رابطه بین ابعاد حکمرانی شهری (شش بُعد؛ شفافیت، مشارکت، قانونمندی، پاسخگویی، کارایی و عدالت) و بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری از آزمون رگرسیون^۱ چند متغیره استفاده شده است. در بین ابعاد مربوط به حکمرانی خوب شهری، بُعد عدالت با ضریب معناداری ۰/۹۹ و ضریب Beta ۰/۳۳۴ دارای بیشترین سهم و تأثیرگذاری در بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری منطقه ۱۵ کلانشهر تهران می‌باشد. پردازش و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از روش‌های آماری در محیط نرم‌افزار Spss است. در پژوهش حاضر جهت بررسی مولفه‌های حکمرانی خوب شهری و اعتماد اجتماعی و تأثیر آنها بر

۶۱،۱٪ مرد و ۳۸،۹٪ زن می‌باشند. همچنین ۶۹،۶٪ متأهل و ۳۰،۴٪ مجرد می‌باشند. از ۲۸۰ نمونه مورد مطالعه، تعداد ۱،۳٪ بی‌سواد، ۲۴،۶٪ در سطح ابتدایی، ۳۹،۶٪ دارای تحصیلات سیکل، ۱۵،۳٪ دیپلم، ۲،۲٪ فوق‌دیپلم، ۴،۵٪ لیسانس و تعداد ۱،۹٪ فوق لیسانس و بالاتر بوده‌اند.

ب. یافته‌های تحلیلی پژوهش

در این بخش به بررسی رابطه بین ابعاد حکمرانی خوب شهری (شفافیت، مشارکت، قانونمندی، پاسخگویی، کارایی و عدالت) و بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری محدودده مورد مطالعه با استفاده از آزمون رگرسیون^۲ چند متغیره پرداخته شده است. اطلاعات مندرج در جداول ۳ تا ۵ نشان‌دهنده میزان رابطه بین ابعاد حکمرانی خوب شهری و بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری می‌باشد.

خالی سطح منطقه توسط واحدهای مسکونی جهت اسکان مهاجرین اشغال شده است. منطقه ۱۵ دارای هشت ناحیه شهری است. از هشت ناحیه موجود، شش ناحیه در محدوده قانونی شهر تهران و دو ناحیه در حریم استحفاظی شهر قرار دارند.

یافته‌های تحقیق

الف. یافته‌های توصیفی

در این قسمت جهت ارائه یافته‌های توصیفی از یافته‌های بدست آمده از طریق پرسشنامه استفاده می‌شود. جامعه آماری در این پژوهش شهروندان منطقه ۱۵ تهران می‌باشد این یافته‌ها در واقع بیانگر ویژگی‌ها و خصوصیات اقتصادی- اجتماعی نمونه آماری محدوده مورد مطالعه می‌باشد. وضعیت جنسی نمونه مورد مطالعه حاکی از آن بود که از ۲۸۰ مورد نمونه مورد مطالعه،

جدول ۳: درصد بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری تحت تأثیر حکمرانی شهری

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	۵۰۹ ^a	۲۵۹	۲۴۳	۱۰۶۰۵۴

جدول ۴: ANOVA: میزان ضریب معناداری (sig)

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	
۱	Regression	۱۰۷۰۵۶۸	۶	۱۷۰۹۲۸	۱۵۰۹۳۹	۰۰۰ ^a
	Residual	۳۰۷۰۰۵۷	۲۷۳	۱۰۱۲۵		
	Total	۴۱۴۰۶۲۵	۲۷۹			

جدول ۵: ضرایب بتا (Beta) اهمیت نسبی هر یک از متغیرها

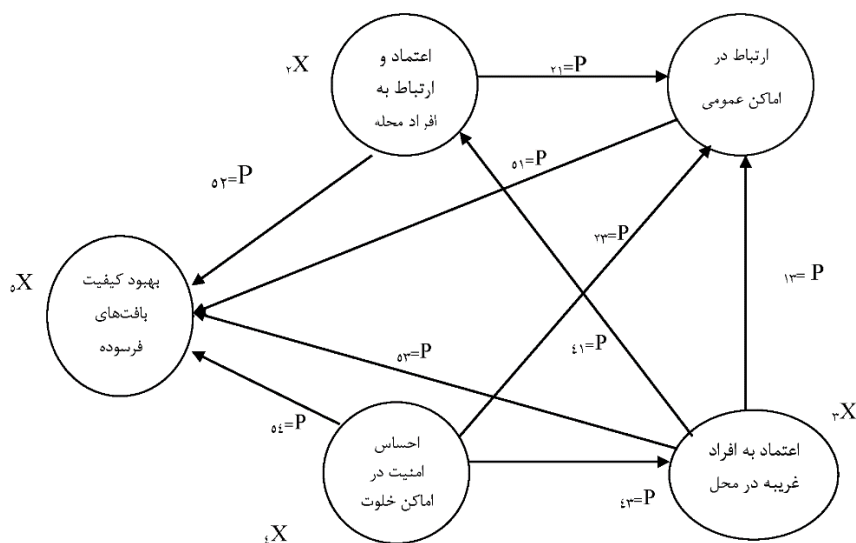
Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	
	B	Std. Error	Beta			
1	(Constant)	.۴۲۸	.۳۶۲		۱.۳۳۱	.۱۴۸
	شفافیت	.۳۱۳	.۰۵۳	.۳۱۶	۵.۸۵۹	.۰۰۰
	مشارکت	.۰۵۹	.۰۵۱	.۰۶۰	۱.۱۴۲	.۲۵۴
	قانونمندی	.۱۱۸	.۰۵۵	.۱۱۴	۲.۱۳۶	.۰۰۴
	پاسخگویی	.۰۲۷	.۰۵۲	.۰۲۸	.۵۲۰	.۶۰۳
	کارایی	-.۰۱۰	.۰۵۸	-.۰۰۹	-۱.۴۷	.۸۶۲
	عدالت	.۳۴۵	.۰۵۵	.۳۳۴	۶.۲۲۰	.۰۰۰

می‌باشد. سومین بُعد در بین ابعاد مربوط به حکمرانی که تأثیرگذاری مثبتی بر روی توسعه بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری را دارد، بُعد قانونمندی با ضریب معناداری ۹۵٪ و ضریب Beta ۰،۱۱۴ می‌باشد که بیشتر از سه بُعد مشارکت، پاسخگویی و کارایی است. در رابطه با سه بُعد مشارکت، پاسخگویی و کارایی باید اذعان نمود که از دید شهروندان این سه بُعد دارای کمترین اثرگذاری بر روی بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری می‌باشند. همانطور که مشاهده می‌شود برای سه بُعد مذکور ضریب معناداری، عدم معناداری را نشان می‌دهد و ضرایب Beta نیز به ترتیب با ۰،۰۶۰، ۰،۰۲۸ و ۰،۰۰۹ حاصل شده است که همانطور که گفته شد نشان دهنده میزان اثرگذاری کم این ابعاد بر روی بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری می‌باشد.

تحلیل مسیر

جهت بررسی میزان تأثیرگذاری اعتماد اجتماعی بر بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری از چهار مولفه در زمینه اعتماد اجتماعی استفاده شده است. یکی از روش‌های بررسی اثر چندین عامل بر روی یک متغیر وابسته، روش تحلیل مسیر می‌باشد. که به بررسی اثرات عوامل مختلف به صورت مستقیم و غیرمستقیم هستند. در این جا ابتدا به روش تجزیه همبستگی ابتدا به بررسی تأثیر هریک از متغیرها چه به صورت مستقیم و چه غیر مستقیم پرداخته شده سپس اثرات آن‌ها به صورت کلی و مجموع ارائه می‌شود.

در جدول شماره ۳، مقدار R-Square نشان می‌دهد که تا حدود ۲۵/۹ درصد بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری تحت تأثیر حکمرانی خوب شهری و ابعاد مربوط به آن می‌باشد. در واقع بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری محدوده مورد مطالعه تا ۲۵/۹ درصد تحت تأثیر حکمرانی خوب شهری می‌باشد. در جدول شماره ۴، تحت عنوان جدول ANOVA میزان ضریب معناداری (sig) نشان داده شده است. همانطور که مشاهده می‌شود ضریب معناداری ۹۹٪ حاصل شده است (sig = ۰۰۰). مهم‌ترین جدول در آزمون رگرسیون جدول موسوم به Coefficients می‌باشد (جدول ۵) که ضرایب (Beta) در آن محاسبه و نمایش داده می‌شود. از طریق ضریب بتا می‌توان به اهمیت نسبی هر کدام از متغیرهای مستقل پی برد. بزرگ بودن مقدار ضریب بتا نشان دهنده میزان اهمیت آن متغیر و تأثیرگذاری بیشتر آن بر روی متغیر وابسته (در اینجا بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری) و همچنین نقش آن در پیش‌گویی متغیر وابسته می‌باشد. در اینجا می‌توان قضاوت کرد که در بین ابعاد مربوط به حکمرانی خوب شهری، بُعد عدالت با ضریب معناداری ۹۹٪ و ضریب Beta ۰،۳۳۴ دارای بیشترین سهم و تأثیرگذاری بر روی بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری می‌باشد. پس از بُعد عدالت و در فاصله اندکی از آن، بُعد شفافیت دارای بیشترین اثرگذاری بر روی بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری می‌باشد. همانطور که مشاهده می‌شود بُعد شفافیت با ضریب معناداری در سطح ۹۹٪ و ضریب Beta ۰،۳۱۶ نیز یکی از عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری

شکل ۴: دیاگرام تحلیل مسیر

جدول ۶: نشان دهنده میزان اثراگذاری متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	.۱۲۴	.۵۱۰	.۰۰۱	۱.۲۱۸۴۳

جدول ۷: نشان دهنده معناداری بین متغیرهای مستقل و وابسته ANOVA

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	۶.۳۶۶	۴	۱.۵۹۱	۱.۰۷۲	.۰۰۳
Residual	۴۰۸.۲۵۹	۲۷۵	۱.۴۸۵		
Total	۴۱۴.۶۲۵	۲۷۹			

جدول ۸: نشان دهنده میزان اثراگذاری متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته

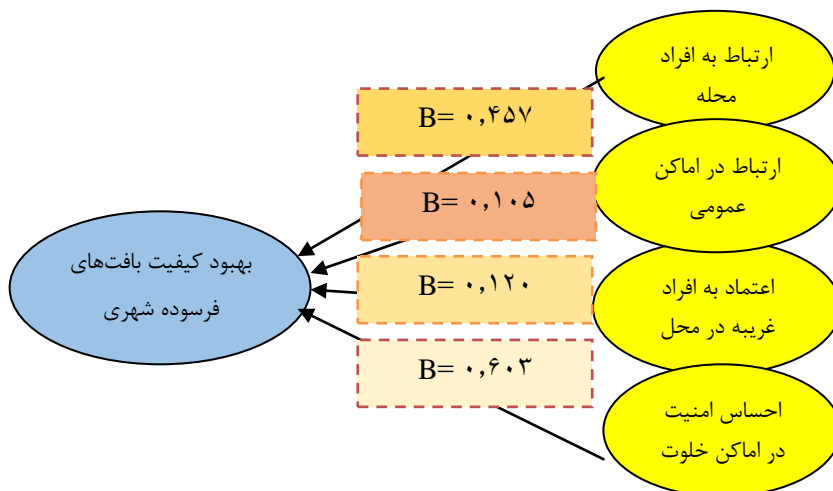
Model	Unstandardized Coefficients		Standardized coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	۲.۸۷۷	.۳۲۱		۸.۹۵۵	.۰۰۰
اعتماد و ارتباط به افراد محله	-.۰۳۶	.۰۶۸	.۴۵۷	-.۹۵۸	.۰۰۹
میزان ارتباط در اماکن عمومی	.۰۰۱	.۰۶۷	.۱۰۵	.۰۲۲	.۱۸۸
احساس امنیت در اماکن خلوت	.۰۹۸	.۰۵۷	.۶۰۳	۱.۷۲۴	.۰۰۶
اعتماد به افراد غریبه در محله	-.۰۴۵	.۰۶۱	.۱۲۰	-.۷۳۹	.۱۶۱

کیفیت بافت‌های فرسوده شهری) ارائه می‌شود. جداول ۶ تا ۸ نشان دهنده میزان اثراگذاری متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته می‌باشد. همانطور که مشاهده می‌شود تأثیرگذاری به صورت مستقیم تا سطح ۵۱٪ قابل پیش-بینی می‌باشد.

اطلاعات مندرج در جدول شماره ۷. نشان دهنده معناداری بین متغیرهای مستقل و وابسته می‌باشد. همانطور که مشاهده می‌شود معناداری در سطح ۹۵٪ حاصل شده است.

محاسبات مربوط به اثرات متغیرهای مستقل

جهت بررسی اثرات هر یک از متغیرها به صورت مستقیم و غیرمستقیم از روش تجزیه همبستگی استفاده می‌شود. بدین صورت که ابتدا مسیرها را از یکدیگر تفکیک نموده و به صورت جزء به جزء اثرات هر کدام را محاسبه و در نهایت اثرات مستقیم و غیرمستقیم هر متغیر محاسبه و ارائه می‌گردد. در ابتدا با استفاده از تحلیل رگرسیون و ضریب Beta اثرات مستقیم هر چهار متغیر مستقل بر روی متغیر وابسته (در اینجا بهبود

نمودار ۱: تفکیک شده اثرات مستقیم متغیرهای مستقل

همانطور که مشاهده می‌شود در بین مولفه‌های مربوط به اعتماد اجتماعی، مولفه‌های احساس امنیت در اماکن خلوت با ضریب بتا ۰،۶۰۳ و اعتماد به افراد در محله با ضریب بتا ۰،۴۵۷ دارای بیشترین تأثیرگذاری بر بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری در محدوده مورد مطالعه بوده‌اند (اثرات مستقیم). در مرحله بعد، ارتباط در

جدول ۹: مولفه‌های اعتماد به افراد در محله و اعتماد به افراد غریبه

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	.۰۵۳	.۲۰۰	-.۰۰۴	۱.۰۹۹۸۲

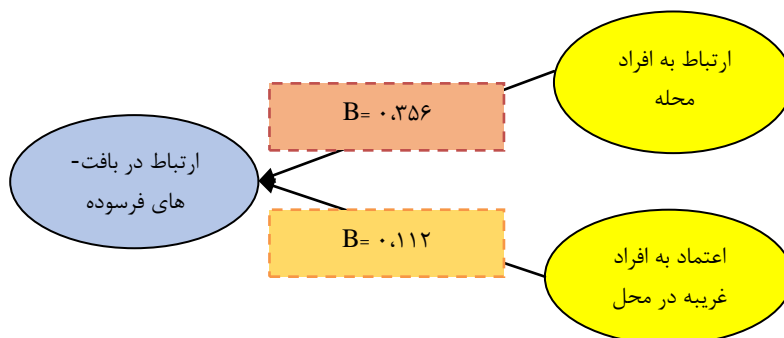
جدول ۱۰: نشان‌دهنده معناداری بین متغیرهای مستقل و وابسته

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	
۱	Regression	.۹۴۰	۲	.۴۷۰	.۳۸۸	.۰۰۸
	Residual	۳۵۵.۰۶۰	۲۷۷	۱.۲۱۰		
	Total	۳۶۶.۰۰۰	۲۷۹			

جدول ۱۱: مولفه‌های اعتماد به افراد در محله و اعتماد به افراد غریبه

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
	(Constant)	۲.۳۱۶	.۲۲۰	۱۰.۵۰۵	.۰۰۰
۱	ارتباط با افراد در محله	.۰۴۲	.۰۶۲	.۳۵۶	.۰۰۴
	اعتماد به افراد غریبه در محله	.۰۳۰	.۰۵۵	.۱۱۲	.۰۱۲

همانطور که مشاهده می‌شود مولفه ارتباط در بافت‌های فرسوده شهری (به‌عنوان متغیر وابسته) تا حدود ۲۰ درصد تحت تأثیر مولفه‌های ارتباط با افراد در محله (با ضریب بتا ۰،۳۴۶) و اعتماد به افراد غریبه (با ضریب بتا ۰،۱۱۲) می‌باشد.

نمودار ۲: تفکیک شده اثرات مستقیم متغیرهای مستقل

در مرحله بعد از اثرات مجزا شده به بررسی رابطه مولفه اعتماد به افراد غریبه (به‌عنوان متغیر مستقل) و مولفه ارتباط با افراد (به‌عنوان متغیر وابسته) پرداخته شده است. جداول ۱۲ تا ۱۴ نشان دهنده محاسبه رگرسیون و ضریب بتا می‌باشد.

جدول ۱۲: نشان دهنده محاسبه رگرسیون و ضریب بتا

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	.۰۲۱	.۱۸۰	-.۰۰۳	۱.۰۷۰۲۵

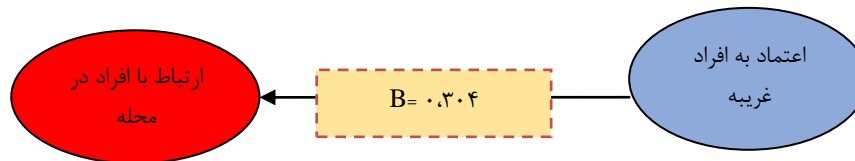
جدول ۱۳: نشان دهنده معناداری بین متغیرهای

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	
۱	Regression	.۱۳۸	۱	.۱۳۶	.۱۱۹	.۰۰۳
	Residual	۳۱۸.۴۳۲	۲۷۸	۱.۱۴۵		
	Total	۳۱۸.۵۶۸	۲۷۹			

جدول ۱۴: نشان دهنده محاسبه رگرسیون و ضریب بتا

Model	Coefficients			t	Sig.
	Unstandardized Coefficients		Standardized coefficients		
	B	Std. Error	Beta		
۱	(Constant)	۲.۲۳۸	.۱۶۲	۱۴.۳۹۸	.۰۰۰
	اعتماد به افراد غریبه در محله	.۰۱۸	.۰۵۳	.۳۰۴	.۰۰۳

همانطور که مشاهده می‌شود ضریب معناداری در سطح ۹٪ حاصل شده است که ضریب بتا به دست آمده نیز میزان ۰.۳۰۴ را نشان می‌دهد.

نمودار ۳: تفکیک شده اثرات مستقیم متغیرهای مستقل

در مرحله بعد از مراحل مجزا شده به بررسی رابطه و تأثیرگذاری مولفه ارتباط در بافت‌های فرسوده شهری (به عنوان متغیر وابسته) و مولفه احساس امنیت در بافت‌های فرسوده شهری (به عنوان متغیر مستقل) پرداخته شده است. جداول ۱۵ تا ۱۷ نشان دهنده محاسبات رگرسیونی و ضریب بتا میزان اثرگذاری اعتماد به افراد در محله و میزان ارتباط آنها با سایر افراد در محله می‌باشد.

جدول ۱۵: نشان دهنده محاسبات رگرسیونی و ضریب بتا میزان اثرگذاری اعتماد به افراد

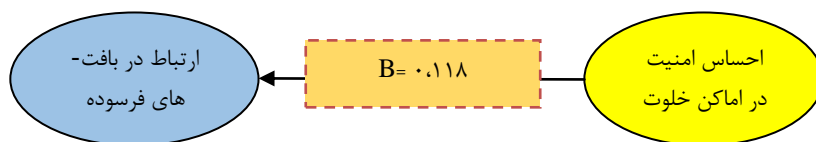
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.064	.150	.000	1.09716

جدول ۱۶: نشان دهنده معناداری بین متغیرهای

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	
۱	Regression	1.356	1	1.356	1.126	.007
	Residual	334.644	278	1.204		
	Total	336.000	279			

جدول ۱۷: نشان دهنده محاسبات رگرسیونی و ضریب بتا میزان اثرگذاری اعتماد به افراد

Model	Coefficients			t	Sig.
	Unstandardized Coefficients		Standardized coefficients		
	B	Std. Error	Beta		
۱	(Constant)	2.347	.158	14.820	.000
	احساس امنیت در اماکن خلوت	.054	.051	.118	1.061

نمودار ۴: تفکیک شده اثرات مستقیم متغیرهای مستقل

در آخرین مرحله از مراحل مجزا شده به بررسی رابطه و تأثیرگذاری مؤلفه اعتماد به افراد غریبه در محله (به‌عنوان متغیر وابسته) و مؤلفه احساس امنیت در بافت‌های فرسوده شهری (به‌عنوان متغیر مستقل) محاسبات رگرسیونی و ضریب بتا میزان اثرگذاری می‌باشد.

جدول ۱۸: نشان دهنده محاسبات رگرسیونی و ضریب بتا میزان اثرگذاری

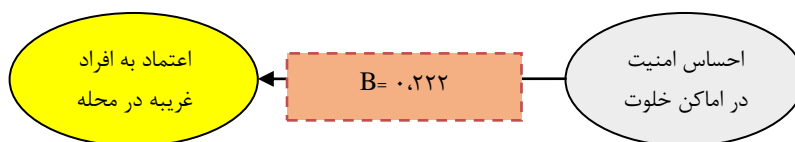
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.064	.150	.000	1.09716

جدول ۱۹: نشان دهنده معناداری بین متغیرهای

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1					
Regression	.۱۱۲	۱	.۱۱۲	.۰۷۷	.۰۰۵
Residual	۴۰۴.۰۵۸	۲۷۸	۱.۴۵۴		
Total	۴۰۴.۱۹۶	۲۷۹			

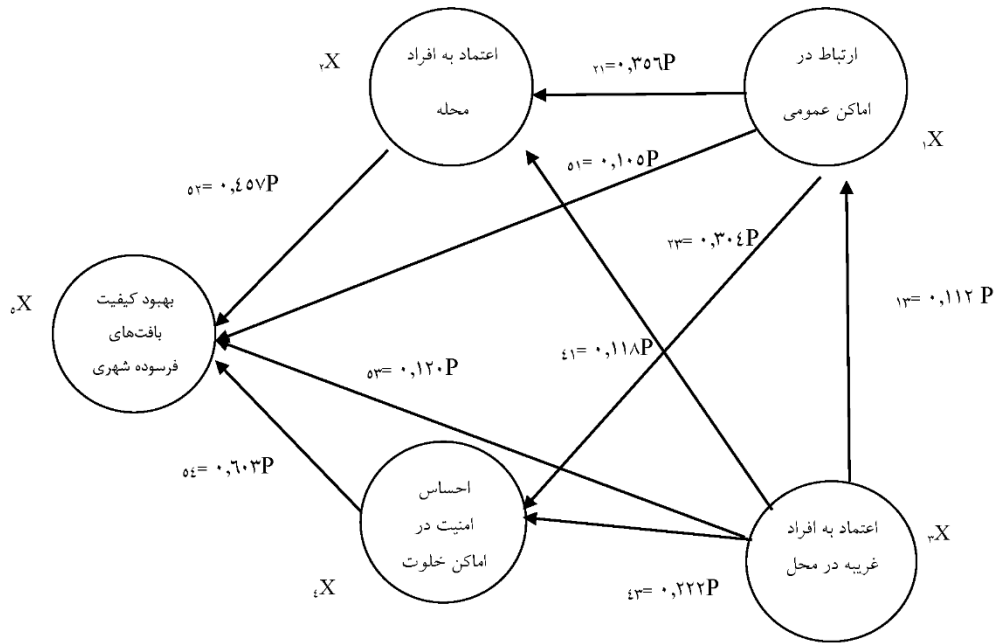
جدول ۲۰: نشان دهنده محاسبات رگرسیونی و ضریب بتا میزان اثرگذاری

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1					
(Constant)	۲.۷۶۰	.۱۷۴		۱۵.۸۵۷	.۰۰۰
۲۳۲	۲.۷۶۰	.۱۷۴		۱۵.۸۵۷	.۰۰۰

نمودار ۵: تفکیک شده اثرات مستقیم متغیرهای مستقل

همانطور که مشاهده می‌شود ضریب معناداری برای رابطه بین مؤلفه احساس امنیت در اماکن خلوت و میزان اعتماد به افراد غریبه در محل در سطح ۹۵٪ با ضریب بتا ۰.۲۲۲ حاصل شده است که نشان دهنده تأثیرگذاری نسبتاً زیاد احساس امنیت در اماکن خلوت و تأثیرگذاری آن بر اعتماد به افراد غریبه در محل می‌باشد.

شکل ۵: دیاگرام تحلیل مسیر همراه با ضریب Beta

جدول شماره ۲۱. نشان دهنده مجموع اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته (بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری) می‌باشد.

جدول ۲۱: مجموع اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته (بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری)

متغیرهای مستقل	اثرات غیرمستقیم	اثرات مستقیم	مجموع اثرات مستقیم و غیرمستقیم
X _۱ : اعتماد و ارتباط با افراد محله	۰.۳۵۶	۰.۴۵۷	۰.۸۱۳
X _۲ : ارتباط در اماکن عمومی	-	۰.۱۰۵	۰.۱۰۵
X _۳ : اعتماد به افراد غریبه در محل	۰.۴۱۶	۰.۱۲۰	۰.۵۳۶
X _۴ : احساس امنیت در اماکن خلوت	۰.۳۴۰	۰.۶۰۳	۰.۹۴۳

مآخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۵

طریق ضرب تمام مسیرهای مستخرج شده از یک متغیر- مستقل و منتهی شده به متغیر وابسته می‌باشد. در واقع برای محاسبه اثرات غیرمستقیم، ضرایب بتای هر مسیر را تا رسیدن به متغیر وابسته در هم ضرب می‌کنیم. از آنجا هرمتغیری ممکن است از طریق مسیرهای متعدد بر متغیر وابسته اثر بگذارد، بنابراین برای محاسبه کل اثرات غیرمستقیم یک متغیر بر متغیر دیگر، اثرات مسیرهای غیرمستقیم آن دو متغیر را با همدیگر جمع می‌کنیم. در نهایت، برای بدست آوردن اثرات علی کل، باید اثرات مستقیم و غیرمستقیم با همدیگر جمع شوند.

اطلاعات مندرج در جدول شماره ۲۱. نشان می‌دهد که برخی متغیرهای مستقل فقط دارای اثر مستقیم بر متغیر وابسته بوده‌اند که متغیر ارتباط در بافت‌های فرسوده شهری از جمله این متغیرها می‌باشد. در واقع متغیر مذکور فقط دارای اثر مستقیم بر بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری منطقه ۱۵ بوده است. متغیرهای اعتماد و ارتباط با افراد در محله، اعتماد به افراد غریبه در محله و احساس امنیت در اماکن خلوت علاوه بر اثرات مستقیم، دارای اثر غیر مستقیم بر بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری نیز بوده‌اند که مقدار هرکدام از آنها با ضریب Beta نیز محاسبه و در جدول فوق‌الذکر شده‌اند. ضرایب بتا غیرمستقیم بدست آمده از

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات

- بهره‌گیری از بالا بودن حس شخصی (علاقه به محل زندگی) در بین ساکنین در راستای تسهیل فرآیند مشارکت بهسازی بافت‌ها
- مقایسه تعلق مکانی در بافت‌های مختلف شهری با شرایط گوناگون اجتماعی و محیطی: مثلاً مقایسه محلات قدیمی و با اصالتی که اکثر ساکنین، افراد بومی همان محله هستند با محلاتی که قدیمی هستند ولی ساکنین خود را از دست داده‌اند و افراد جدید جایگزین آنها شده‌اند و نیز محلات جدید که عمدتاً از نظر شرایط محیطی و خدماتی در شرایط مناسبی هستند و محلاتی که جدیدند ولی توسط گروه‌های کم درآمد عمدتاً مهاجر به شکل غیر رسمی ساخته شده‌اند
- ویژگی‌های اجتماعی بافت‌های فرسوده در منطقه ۱۵ تهران، ضرورت توجه به ابعاد اجتماعی در نوسازی و بهسازی آنها را دو چندان می‌کند. توجه صرف به ابعاد کالبدی، نگاه جامع و فراگیری به مقوله نوسازی و بهسازی این بافت‌ها نیست و پرداختن به جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی نیز ضرورت دارد
- شناسایی شبکه‌های اجتماعی در منطقه ۱۵ تهران به منظور ترسیم هرم قدرت اجتماعی محله، جهت سپردن بخشی از مدیریت نوسازی و بهسازی به ساکنین از مهم‌ترین نکات کلیدی نوسازی در رویکرد اجتماعی است.
- بهره‌گیری از نقطه قوت مشارکت ساکنان در حل مشکلات موجود در منطقه ۱۵ تهران و همچنین فرصت ارتباط گروه‌های اجتماعی با همدیگر در راستای حل مشکلات و کمبودهای اجتماعی و فرهنگی بافت
- بهره‌گیری از نقطه قوت وجود گروه‌های ذی‌نفع و ذی‌نفع و نهاد‌های اجتماعی فعال در منطقه ۱۵ تهران در راستای ارتقا مشارکت در بین ساکنان در راستای فرآیند بهسازی و نوسازی بافت فرسوده
- نقش شهرداری در منطقه باید به عنوان متولی اصلی مدیریت شهری مورد پذیرش قرار گیرد
- تهیه طرح‌های بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهری با مشارکت مردم؛
- ایجاد پشتوانه مناسب برای دریافت تسهیلات بانکی از طریق بازنگری در روند کنونی واگذاری تسهیلات مالی؛
- نوسازی شهری به‌عنوان یکی از راهکارهای تدبیری در مواجهه با فرسودگی پهنه بافت‌های فرسوده می‌باشد که در پی نگاه صرفاً کالبدی نتایج کمابیش مشابه با سایر طرح‌های توسعه شهری را حاصل می‌نماید. بر این اساس سرمایه اجتماعی با شامل شدن ارزش‌هایی چون اعتماد و مشارکت و همبستگی در پهنه سکونتی، مفهومی است که در فرآیند نوسازی شهری در دهه‌های اخیر اهمیتی ویژه یافته است. هدف این پژوهش بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی با الگوی مداخلات کالبدی و انگیزه تداوم سکونت از یک سو و نوع و میزان رابطه میان سرمایه اجتماعی با افزایش مشارکت و سرعت در اجرای طرح‌های نوسازی شهری می‌باشد. هدف از پژوهش حاضر بررسی برهمکنش حکمرانی و اعتماد اجتماعی در بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری منطقه ۱۵، تهران می‌باشد که بدین منظور از روش توصیفی - تحلیلی و پیمایش میدانی استفاده شده است. در پژوهش حاضر جهت بررسی رابطه بین ابعاد حکمرانی شهری (شش بُعد؛ شفافیت، مشارکت، قانونمندی، پاسخگویی، کارایی و عدالت) و میزان بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری محدوده مورد مطالعه با استفاده از آزمون رگرسیون^۳ چند متغیره پرداخته شده است. در بین ابعاد مربوط به حکمرانی شهری، بُعد عدالت با ضریب معناداری ۰/۹۹٪ و ضریب Beta ۰/۳۳۴ دارای بیشترین سهم و تأثیرگذاری بر روی بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری می‌باشد. همچنین جهت بررسی اثرات اعتماد اجتماعی به‌عنوان یکی از ارکان سرمایه اجتماعی بر بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری از آزمون و محاسبات تحلیل مسیر با استفاده از نرم‌افزار تحلیل آماری SPSS استفاده شده است. بدین صورت که ابتدا چندمؤلفه از مؤلفه‌های اساسی در رابطه با اعتماد اجتماعی استخراج و سپس تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم آن محاسبه و میزان تأثیرگذاری هرکدام از این مؤلفه‌های مشخص گردید. نتایج حاکی از این می‌باشد که در بین مؤلفه‌های مربوط به اعتماد اجتماعی، مؤلفه احساس امنیت در اماکن خلوت با ضریب Beta ۰/۹۴۳ دارای بیشترین تأثیرگذاری بر بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری می‌باشد. طبق نتایج حاصل از مطالعات میدانی پیشنهاداتی بنیادین جهت بهبود کیفیت بافت‌های فرسوده شهری در محدوده مورد مطالعه به شرح زیر ارائه گردیده است:
- بستر سازی برای مشارکت مردم در نهاد مردمی شورای شهر؛

- توسعه اقتصاد محلی با ایجاد ظرفیت‌های گردشگری بافت‌های فرسوده شهری؛
 - برطرف نمودن خلأهای قانونی در خصوص همکاری و هماهنگی نهادهای تصمیم‌گیر و تصمیم‌ساز در امر بهسازی بافت فرسوده به‌ویژه سازمان میراث فرهنگی، شرکت عمران و بهسازی و نهاد مدیریت-محلی (شورا و شهرداری) به‌عنوان اثر گذارترین ارگان‌های دخیل در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری؛
 - انتقال اختیار تهیه و تصویب طرح‌های بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری به نهاد مدیریت محلی شهری به منظور مشارکتی نمودن فرایند تهیه و تصویب طرح؛
 - ایجاد فضاهای جمعی (فرهنگی، فراغتی و ورزشی) در سکونتگاه‌های موجود؛
 - افزایش آگاهی شهروندان از مسائل بهسازی و نوسازی بافت فرسوده و نیز تلاش برای آگاه‌سازی و حساس سازی از طریق آموزش‌هایی که توسط نهادهایی چون بسیج محلی و شورای محلی می‌توان داد؛
- منابع و مآخذ**
۱. آدینه‌وند، علی‌اصغر، مریم حاجی‌زاده، مصطفی قدمی (۱۳۹۲)، بررسی عملکرد شهرداری در چارچوب حکمرانی خوب شهری، نمونه موردی شهر بابلسر، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۳۱.
 ۲. تقوایی، مسعود (۱۳۸۸)، تحلیلی بر سنجش عوامل موثر بر مشارکت شهروندان و مدیریت شهری تبریز، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال اول، شماره دوم.
 ۳. توسلی (۱۳۷۶)، طراحی شهر در بافت قدیم شهر یزد، انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری.
 ۴. توسلی (۱۳۷۹)، فصلنامه هفت شهر، سازمان عمران و بهسازی شهری، شماره دوم.
 ۵. حبیبی و مقصودی (۱۳۸۴)، مرمت شهری: تعاریف، نظریه‌ها، تجارب، منشورها و قطع نامه‌های جهانی، روش‌ها و اقدامات شهری. دانشگاه تهران، چاپ دوم.
 ۶. حبیبی، پوراحمد و مشکینی (۱۳۸۶)، بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری. نشرانتخاب، چاپ اول.
۷. خواجه‌شاهکوهی، علیرضا، مدانلو جویباری، مسعود و صمدی، رضا (۱۳۹۲)، بررسی نقش سرمایه اجتماعی در نوسازی بافت‌های فرسوده شهری - موردشناسی: شهر جویبار، جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، شماره ۸، پاییز، صص ۲۶-۱۵.
 ۸. رفیعیان، محسن، بمانیان، محمدرضا، رفیعیان، مجتبی (۱۳۸۹)، شناسایی پهنه‌های زمینه‌ساز توسعه خلاق بافت‌های فرسوده با رویکرد گردشگری در برنامه‌ریزی شهری، نمونه‌موردی: محله امامزاده یحیی، ناحیه ۲، منطقه ۱۲ تهران، مدیریت شهری، شماره ۲۵، صص ۲۵۷-۲۳۵.
 ۹. سخایی و مهندسین مشاور شاران (۱۳۸۵)، راهنمای مداخله در بافت‌های فرسوده، ناظر، شرکت ایده پردازان فن و هنر.
 ۱۰. شمعی و پوراحمد (۱۳۸۴)، بهسازی و نوسازی شهری از دید علم جغرافیا. انتشارات دانشگاه تهران.
 ۱۱. شهیدی (۱۳۸۷)، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، به راهنمایی مظفر صرافی، دانشکده علوم زمین دانشگاه شهید بهشتی تهران.
 ۱۲. صالحی، اسماعیل (۱۳۸۷)، ویژگی‌های محیطی فضاهای شهری امن، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری، تهران.
 ۱۳. صفایی‌پور، مسعود، سعید امانپور، زهرا نادری (۱۳۹۲)، ارزیابی و تحلیل میزان تحقق‌پذیری حکمرانی خوب شهری در شهر خرم آباد، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری چشم‌انداز زاگرس، سال پنجم، شماره ۱۷.
 ۱۴. عندلیب (۱۳۸۹)، اصول نوسازی شهری، انتشارات آذرخش، تهران.
 ۱۵. لینچ، کوین (۱۳۵۵)، سیمای شهر، ترجمه دکتر منوچهر مزینی، انتشارات دانشگاه تهران.
 ۱۶. مویدی، محمد، علی‌نژاد، منوچهر، نوایی حسین (۱۳۹۲)، بررسی نقش مولفه‌های منظر شهری در ارتقای سطح احساس امنیت در فضاهای عمومی شهر، نمونه موردی محله اوین تهران، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۳۵، پاییز.
 ۱۷. میرنجف موسوی، حسنی، محمد و منوچهری میان‌دوآب، ایوب (۱۳۹۲)، تحلیل سرمایه اجتماعی شهروندان و تأثیر آن بر کیفیت زندگی مورد مطالعه: محله‌های شهر میان‌دوآب، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۵، شماره ۴، زمستان، صص ۱۹۷-۲۲۰.

۱۸. میرنجف موسوی، حیدری، حسن و باقری کاشکولی، علی (۱۳۹۱). بررسی نقش سرمایه اجتماعی در نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده مطالعه موردی شهر سردشت، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال چهارم، شماره پانزدهم، زمستان، صص ۱۰۵-۱۲۲.

۱۹. نعمتی‌لیمایی، مهلقا (۱۳۸۹). تبیین ارتقاء کیفی نوسازی شهری با اتکاء بر نقش سرمایه اجتماعی (نمونه موردی: بهشتی محله قائم‌شهر). پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرکز تهران.

۲۰. اسعدی، عبدالرضا. ۱۳۳۱. بررسی چگونگی ارزیابی مالی طرح‌های نوسازی با تأکید بر طرح نوسازی مرکز شهر مشهد. پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی گرایش مدیریت مالی، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده علوم اداری

21. Bart R., Structural Holes. (1970), the Social Structure of Competitions, Cambridge, MA: Harvard University Press.
22. Carmona Matthew, Claudio De Magalhaes, and Leo Hammond., (2008), Public space the management dimension. Rutledge.
23. Roslan, A. Russayani, I. Nor- azam, A, (2010), The Relationship between Social Capital and Quality of Life Among Rural Households in Terengganu, Malaysia, International Journal of Sustainable Development, Vol. 01, No. 05, PP. 99-106.
24. UN-HABITAT., (2009), Urban governance index (UGI) a tool to measure progress in achieving good urban governance. Available in www.unhabitat.org.

یادداشت‌ها

¹ Beta

² Regression

³ Regression

